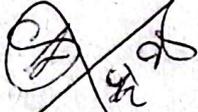

समुदायमा आधारित

सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८२

अध्यक्ष

चौबिसे गाउँपालिका
धनकुटा जिल्ला
कोशी प्रदेश

०५/०५/२०२१

कार्यपालिकाबाट स्वीकृत मिति: २०८२/०६/२३
प्रमाणीकरण मिति: २०८२/०६/२४

प्रस्तावना

सङ्घटन वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको प्रजातिको अन्तराष्ट्रिय व्यापार सम्बन्धी महासन्धी (कन्भेन्सन अन्ड इन्टरनेशनल ट्रेड इन इण्डेन्जर्ड स्पेसिस अफ वाइल्ड फाउना एण्ड फ्लोरा-सार्इटिस) को हस्ताक्षरकर्ता राष्ट्रको हैसियतले नेपालले सङ्घटन वन्यजन्तु तथा वनस्पतिको अन्तराष्ट्रिय व्यापार नियन्त्रण ऐन, २०७३ तर्जुमा गरेर सर्वाधिक तस्करी हुने स्तनधारी जन्तु सालकलाई दुर्लभ वन्यजन्तुको रूपमा वर्गीकरण गरी सकेको र राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा वन्यजन्तु संरक्षण ऐन, २०२९ ले समेत सालकलाई संरक्षित वन्यजन्तुको रूपमा सूचिकृत गरेको अवस्थामा स्थानीय सरकार तथा समुदायबाट समेत सालक संरक्षणार्थ सालकको व्यापार नियन्त्रण तथा वासस्थानलाई संरक्षणमा स्थानीय स्तरबाट समुचित तथा प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गर्न गाउँपालिका अन्तरगतको सालक पाइने स्थलहरूलाई स्थानीय समुदायको प्रभावकारी सक्रियतामा एकीकृत रूपमै संरक्षण गर्न विशेष क्षेत्रका रूपमा घोषणा गरी उच्च प्राथमिकताका साथ सालक संरक्षण गर्न वाञ्छनीय भएकोले चौबिसे गाउँपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन, २०८० को दफा ६६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी चौबिसे गाउँ कार्यपालिकाले यो कार्यविधि जारी गरेको छ ।

परिच्छेद-१ प्रारम्भिक

१. **सक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस कार्यविधिको नाम “समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८२” रहेको छ ।

(२) यो कार्यविधि चौबिसे गाउँपालिकाको स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन भएको मिति देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा:** विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा, यस कार्यविधिमा:-

(क) “अध्यक्ष” भन्नाले चौबिसे गाउँपालिकाको अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) “उपाध्यक्ष” भन्नाले चौबिसे गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) “ऐन” भन्नाले चौबिसे गाउँपालिकाको वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण ऐन, २०८० लाई सम्भन्नुपर्छ ।

(घ) “कार्यपालिका” भन्नाले चौबिसे गाउँ कार्यपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) “कार्यविधि” भन्नाले यस समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र व्यवस्थापन कार्यविधि, २०८२ सम्भन्नु पर्दछ ।

(च) “गाउँपालिका” भन्नाले चौबिसे गाउँपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

(छ) “परिषद” भन्नाले ऐनको दफा ४७ अन्तरगत गठित वातावरण तथा प्राकृतिक स्रोत संरक्षण परिषद सम्भन्नु पर्छ ।

०५/०५/२०२१

- (3)
21/4/98
31/2/201
- (अ) "व्यवस्थापन समिति" भन्नाले यस कार्यविधिको दफा २० बमोजिम सामाजिक संघसंस्थाले गठन गर्ने समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र कार्यक्रम व्यवस्थापन समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (ब) "विशेष क्षेत्र" भन्नाले यस कार्यविधिको दफा ३ बमोजिम कार्यपालिकाले निर्धारण गरेको समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र सम्भन्नु पर्छ ।
- (स) "संवर्द्धन समिति" भन्नाले ऐनको दफा ४८ को अधिनमा रही कार्यपालिकाले यस कार्यविधिको दफा १९ बमोजिम गठन गर्ने समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र संवर्द्धन समिति सम्भन्नु पर्छ ।
- (द) "सामाजिक संघसंस्था" भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई यस गाउँपालिकामा सालक तथा सोको वासस्थान संरक्षण सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने सामाजिक संघसंस्था सम्भन्नु पर्छ ।

परिच्छेद-२

समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र निर्धारण सम्बन्धमा

३. विशेष क्षेत्र सम्बन्धमा: गाउँपालिका अन्तरगत बसोबास गर्ने स्थानीय समुदायहरूलाई समेत सक्रिय रूपमा सहभागी गराई यस गाउँपालिकामा पाइने दुर्लभ सालक तथा सोको वासस्थान संरक्षण गर्ने उद्देश्यले ऐनको दफा ४ को उपदफा (१) ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी कार्यपालिकाले गाउँपालिकाको क्षेत्राधिकारमा पर्ने भू-भागलाई समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्रको रूपमा निर्धारण गरेको छ ।
४. संरक्षक: अध्यक्ष समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्रको संरक्षक र उपाध्यक्ष सह-संरक्षकको रूपमा रहनेछन ।
५. उद्देश्य: (१) दफा ३ बमोजिम समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र निर्धारण गर्नुको मुख्य उद्देश्य देहाय बमोजिम रहेका छन् :-
- (क) सालकमैत्री वातावरण कायम राख्न सालकको वासस्थानलाई संरक्षण तथा पुनर्स्थापना गर्ने,
- (ख) सालकको अस्तित्वलाई जोगाउन सालकको व्यापार, तस्करी तथा अद्रुप्रत्याह्न प्रयोग गर्न रोक्ने,
- (ग) सालकलाई प्राकृतिक वातावरणमा जीवनयापन गर्न दिन प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति लिएकोमा बाहेक सालकलाई आफुसंग राख्न तथा पालनपोषण गर्न नदिने,
- (घ) सालकलाई मानवीय हानीनोक्सानी हुन नदिन सालक संरक्षण सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने,
- (ङ) सालकको अवस्थाको बारेमा अध्ययन अनुसन्धान गरी सम्बन्धित निकाय, संघसंस्था तथा स्थानीय समुदायसंग समन्वय गरी सालक तथा सोको वासस्थान संरक्षणार्थ आवश्यक काम कारवाही गर्ने,

(3)
21/4/98
31/2/201

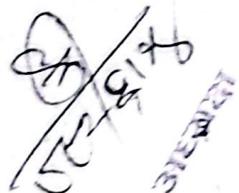
- (घ) सालक तथा सोको बासस्थान संरक्षण माफत स्थानीय जैविक विविधताको संरक्षण, सन्तुलित पारिस्थितिक प्रणाली कायम, कृषि तथा पर्यावरण प्रवर्द्धन र स्वच्छ तथा सुरक्षित पर्यावरण माफत स्थानीय बासिन्दाको आर्थिक, सामाजिक तथा पर्यावरणीय अवस्थालाई दिगो रूपमा सुधार गरी गुणस्तरीय जीवन सहित गाउँपालिकाको दिगो विकास गर्ने,
- (ङ) पर्यावरण प्रवर्द्धन तथा सिप विकास कार्यक्रम माफत स्थानीय समुदायको जीविकोपार्जन सुधार गरी सालकको तस्करी निरुत्साहित गर्ने,
- (च) विशेष क्षेत्रमा सालक तथा सोको बासस्थान संरक्षणार्थ स्थानीय समुदायलाई सक्रिय रूपमा सहभागी गराउने ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्यमा स्थानीय समुदाय तथा अन्य सरोकारवाला निम्नबन्ने सहयोगी, समन्वयकारी र सहभागीमूलक भूमिका निर्वाह गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद-३

निषेधित कार्य सम्बन्धमा

१. विशेष क्षेत्र भित्र निषेध गरिएका कार्यहरू: विशेष क्षेत्रमा सालक तथा सालकको बासस्थानलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने देहायका कुनै पनि नकारात्मक कार्य गर्न पाइने छैन :-
- (क) सालक तथा सोको अइप्रत्याइ खरिद बिक्री, चोरी सिकारी, ओसारपसार वा तस्करी गर्ने,
- (ख) प्रचलित कानून बमोजिम अनुमति प्राप्त बाहेक अन्य अवस्थामा सालकलाई नियन्त्रणमा लिन, राख्न, पालनपोषण गर्ने,
- (ग) सालकलाई पक्रन, लखेट्न, तर्साउनु, चोटपटक पुऱ्याउनु, धरापमा पार्नु, पासो श्राप्नु, वा मार्नु लगायत कुनै प्रकारले हानी नोक्सानी हुने कार्य गर्ने,
- (घ) सालकलाई हानी नोक्सानी पुऱ्याउने गरी वा सालक लक्षित कुनै पनि किसिमको किटनाशक विषादी, रसायनिक पदार्थ वा लठ्याउने विषालु पदार्थ फ्याँक्नु वा प्रयोग गर्ने,
- (ङ) सालकको बासस्थानलाई हानी हुने गरी जथाभावी आगो बाल्ने, ढढेलो लगाउने, विगान्ने, भत्काउने, प्लाष्टिकजन्य फोहोर फ्याली प्रदुषण गर्ने जस्ता कार्य गर्ने,
- (च) रेडियो, टेपरेकर्डर, लाउड स्पीकर, माइक जस्ता उपकरणहरू ठूलो आवाजमा बजाई सालकलाई हानी नोक्सानी हुने गरी ध्वनी प्रदुषण गर्ने,
- (छ) सालकको बासस्थानको रूपमा पहिचान भएका क्षेत्रहरूमा सालक तथा सोको बासस्थानलाई नकारात्मक असर पर्ने कार्यहरू गर्ने,
- (ज) सालकको बासस्थान तथा क्रिडा स्थललाई क्षति हुने खालका अव्यस्थित तथा हानीकारक भौतिक संरचनाहरू निर्माण गर्ने,
- (झ) सालक संरक्षण सम्बन्धी जनचेतना मूलक सूचना पाठी, थलो, संरचना, चिह्न आदिलाई क्षति पुऱ्याउनु,
- (ञ) सालक तथा सालकको बासस्थानलाई हानी नोक्सानी हुने अन्य कुनै पनि अवाञ्छित क्रियाकलाप गर्ने ।

१५. दुस्साहच तथा उद्योग गर्न नहुने : कसैले पनि दफा ६ बमोजिमको निवेदित कार्य गर्न उद्योग गर्नु वा सो गर्न अरुलाई दुस्साहच गर्न हुदैन ।

१६. प्रशासनिक अभ्यास, प्रचलन तथा जनजीविकामा यस कार्यविधिले कुनै बाधा नपर्ने : दफा ६ र ७ मा जुन सुकै कुरा लेखिएका भए तापनि प्रचलित कानूनको अधिनमा रही विशेष क्षेत्र भित्र प्रशासनिक अभ्यास, बसोबास, जीविकोपार्जन, पैसा व्यवसाय, अध्ययन अनुसन्धान, सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूलाई वनको संरक्षण, सम्बर्द्धन तथा उपयोग लगायत सालक र सालकको बासस्थानलाई हानीनोक्सानी नहुने गरी कानुनी हक अधिकार प्रचलन गर्न यस कार्यविधिले कुनै बाधा गरेको भानिने छैन ।

परिच्छेद-४

विशेष क्षेत्र संवर्द्धन र व्यवस्थापन सम्बन्धमा

१७. सालकको चोरी सिकारी वा तस्करी नियन्त्रण गर्ने: (१) कसैले पनि सालकको चोरी सिकारी वा तस्करी गर्न, गराउन वा सोको उद्योग गर्न पाइने छैन ।

(२) सालकको चोरी सिकारी वा तस्करी रोकथामको निमित्त गाउँपालिकाले वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

१८. सालकको बासस्थान संरक्षण गर्ने: (१) सालकको बासस्थान संरक्षण गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ ।

(२) गाउँपालिकाले सालकको बासस्थान संरक्षण तथा पुनर्स्थापना गर्न वार्षिक नीति तथा कार्यक्रममा आवश्यक व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

१९. सालक सम्बन्धी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने: (१) यस कार्यविधि र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही विशेष क्षेत्रमा पाइने सालक तथा सोको बासस्थानको तथ्याङ्क तथा अवस्था यकिन गर्न सालकको अध्ययन अनुसन्धान कार्यक्रम संचालन गर्न सकिनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अध्ययन अनुसन्धान सम्पन्न भए पश्चात सम्बन्धित अध्ययन अनुसन्धानकर्ताले सोको प्रतिवेदन गाउँपालिकामा समेत पेश गर्नु पर्नेछ ।

२०. सालक संरक्षण सम्बन्धी जनचेतनामूलक अभियान: यस कार्यविधि र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही विशेष क्षेत्रमा सालक तथा सोको संरक्षण सम्बन्धी जनचेतना मूलक अभियान संचालन गर्न सकिनेछ ।

२१. स्थानीय पाठ्यक्रम: गाउँपालिकाले स्थानीय विद्यालयका विद्यार्थीलाई पारिस्थितिक प्रणाली सम्बन्धमा सालकको महत्व तथा सोको संरक्षण सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान प्रदान गर्न गाउँपालिकाले निर्धारण गर्ने पाठ्यक्रममा सालक संरक्षण सम्बन्धी पाठ समावेश गर्नेछ ।

२२. सालक संरक्षण नारा : कार्यपालिकाले सालक संरक्षण सम्बन्धी नारा घोषणा गर्न सक्नेछ ।

१५. सालकलाई विशेष जीव घोषणा गर्ने सक्ने: कार्यपालिकाले सालकको महत्व तथा दुर्लभ अवस्थालाई ध्यानमा राखी प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सालक संरक्षणार्थ सालकलाई विशेष जीवको रूपमा गाउँपालिका क्षेत्र भित्र कुनै सकरात्मक आशययुक्त उपमा प्रदान गर्न सक्नेछ ।

१६. सालक उद्यान तथा पदमार्ग: सालकको महत्व तथा संरक्षण सम्बन्धी कार्यलाई सहजीकरण, पर्यापर्यटन प्रवर्द्धन र जनचेतना अभिवृद्धि गर्न विशेष क्षेत्रको कुनै पनि स्थानमा प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सालक उद्यानको निर्माण र पदयात्रा गर्ने पर्यापर्यटकको लागि सालक पदमार्ग (ट्रेल) को विकास गर्न सकिनेछ ।

१७. सम्मान तथा कदरपत्र: स्थानीय संघसंस्था, समुदाय र गाउँपालिकाले सालक संरक्षण कार्यमा योगदान पुऱ्याउने स्थानीय बासिन्दा वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई अन्तराष्ट्रिय सालक दिवसको अवसरमा कदरपत्र सहित सम्मान गर्न सक्नेछ ।

१८. परिषद सम्बन्धमा: स्थानीय सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको समेत प्रतिनिधित्वमा ऐनको दफा ४७ अन्तर्गत गठित वातावरण तथा प्राकृतिक श्रोत संरक्षण परिषदले यस कार्यविधिको व्यवस्थित रूपमा कार्यान्वयन, नीति योजना निर्माण र विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन सम्बन्धी काम कारवाही, अनुगमन तथा नियमन गर्ने, गराउने छ ।

१९. संवर्द्धन समिति सम्बन्धमा: कार्यपालिकाले विशेष क्षेत्र भित्र सालक र सालकको बासस्थान संरक्षण गर्दै सालकको संख्या र सालक अनुकूल बासस्थान क्षेत्रको संवृद्धि गर्न ऐनको दफा ४८ को उपदफा (१) को अधिनमा सालक संरक्षण विज्ञ र स्थानीय सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू समेतको प्रतिनिधित्वमा परिषदको अनुगमन तथा नियमनमा संचालन हुने गरी समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र संवर्द्धन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित संवर्द्धन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

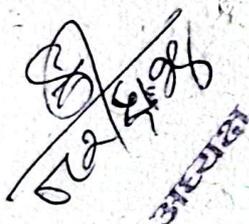
- (क) विशेष क्षेत्रमा सालक र सालकको बासस्थान संरक्षण तथा पुनर्स्थापना सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ख) विशेष क्षेत्र भित्र सालक संरक्षण सम्बन्धी विषयमा स्थानीय समुदाय र सरोकारवालाको चैतन्यता र क्षमता विकास गर्न जनचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन, उद्धार तालिम र सूचना सम्प्रेषण कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ग) विशेष क्षेत्र केन्द्रित सालक संरक्षण अभियन्ता संघसंस्था तथा व्यक्ति बीच समन्वयकारी भूमिका निर्वाह गर्ने,
- (घ) सालक तथा सोको बासस्थान संरक्षण सम्बन्धी प्रचलित कानून तथा अभ्यास र यस कार्यविधिको परिपालना गर्ने,
- (ङ) सालक संरक्षण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा कार्यक्रम संचालनको लागि नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार तथा स्थानीय सरकारका विभिन्न निकायसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने,

- (च) सालकको चोरी सिकारी, व्यापार, ओसारपसार नियन्त्रणको निम्ति आवश्यक कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (छ) सालक संरक्षण सम्बन्धमा विशेष क्षेत्र अन्तरगतका विभिन्न सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरू वीचको पारस्परिक सहयोग अभिवृद्धि गर्ने,
- (ज) राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय स्तरमा सालक संरक्षण अभियानमा पारस्परिक सहयोग अभिवृद्धि गर्ने तथा समन्वय र सम्बन्ध विस्तार गर्ने,
- (झ) विशेष क्षेत्रमा सालक संरक्षण सम्बन्धी सुशासन अवलम्बन गर्ने गराउने,
- (ञ) सालकको अध्ययन अनुसन्धान, तथ्याङ्क संकलन तथा सूचना सम्प्रेषण प्रणालीको विकास गर्ने,
- (ट) सालक उद्यानको निर्माण तथा संचालन, पर्यापर्याटको पैदल यात्राको लागि सालक ट्रेलको विकास तथा प्रवर्द्धन, जैविक सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण र वातावरण मैत्री कृषि तथा पर्यापर्याटनको प्रवर्द्धन सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (ठ) सालक संरक्षण कार्यमा योगदान पुऱ्याउने स्थानीय वासिन्दा वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई अन्तरराष्ट्रिय सालक दिवसको अवसरमा कदरपत्र सहित सम्मान गर्ने,
- (ड) सालक संरक्षण सम्बन्धी नारा र सालकलाई विशेष जीवको रूपमा घोषणा गर्न गाउँपालिकासंग पहल गर्ने,
- (ढ) स्थानीय विद्यालयका पाठ्यक्रममा सालकको महत्व तथा सोको संरक्षण सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान प्रदान गर्ने पाठ समावेश गर्न गाउँपालिकासंग पहल गर्ने,
- (ण) सालक लगायतलाई हानीनोक्सानी हुने विपदको रोकथाम तथा व्यवस्थापन र सो सम्बन्धी सचेतना मूलक कार्यक्रम संचालन गर्ने,
- (त) यस कार्यविधिको प्रभावकारी कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले तोकेको अन्य कार्य गर्ने ।
- (३) संवर्द्धन समितिको संरचना लगायत अन्य आवश्यक व्यवस्था कार्यपालिकाले तोके वमोजिम हुनेछ ।

२०. व्यवस्थापन समिति सम्बन्धमा: (१) परिषदको अनुगमन तथा नियमनमा रही संवर्द्धन समितिसंग आवश्यक समन्वय गरी विशेष क्षेत्र भित्र संस्थागत रूपमा संचालन गरिने दफा १९ को उपदफा (२) वमोजिमको कार्यक्रम व्यवस्थित तरिकाले संचालन गर्न गाउँपालिकामा सक्रिय सामाजिक संघसंस्थाले सालक संरक्षण विज्ञ, गाउँपालिकाको स्थानीय वासिन्दा र सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहहरूको तर्फबाट समेत कम्तिमा दुई जना सदस्यको प्रतिनिधिमूलक सहभागितामा कम्तिमा सात सदस्यीय समुदायमा आधारित सालक संरक्षित विशेष क्षेत्र कार्यक्रम व्यवस्थापन समिति गठन गर्न सक्नेछ ।

(२) व्यवस्थापन समितिले सञ्चालन गरेका कार्यक्रमहरूको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन प्रत्येक वर्ष पौष मसान्त भित्र संवर्द्धन समिति, परिषद र गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालयमा समेत पेश गर्नु पर्नेछ र सो प्रतिवेदन उपर प्राप्त निर्देशनको पालना गर्नु पर्नेछ ।

(३) व्यवस्थापन समितिको संरचना, संचालन, विघटन, कार्यकाल लगायतका विषय यस कार्यविधि र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सम्बन्धित सामाजिक संस्थाले तोके वमोजिम हुनेछ ।

 ०२/०५/१६

 अध्यक्ष

Handwritten signature and date '०२/०६/०६' with a blue stamp 'अ.२.२.२' below it.

परिच्छेद-५

विविध

- २१. समन्वय तथा सहकार्य : विशेष क्षेत्रलाई प्रभावकारी ढंगले संरक्षण तथा व्यवस्थापन गर्न गाउँपालिका तथा परिषदले अन्य स्थानीय तह, सरकारी निकाय, संवर्द्धन समिति, व्यवस्थापन समिति, सामाजिक संघ संस्थाहरु, शैक्षिक संस्था, स्थानीय समुदाय तथा विषय विज्ञहरुसँग समेत प्रचलित कानूनको अधिनमा रही सहकार्य तथा समन्वय गर्न सक्नेछ ।
- २२. दण्ड तथा जरिवाना: यो कार्यविधि कसैले उल्लङ्घन गरे वा गराएमा ऐन अन्तरगत तोकेको कसुर, दण्ड तथा जरिवाना सम्बन्धमा सोही बमोजिम र ऐनले नतोकेको कसुरमा प्रचलित संघीय कानून बमोजिम हुनेछ ।
- २३. पुनरावेदन गर्न सक्ने: यस कार्यविधि बमोजिम गाउँपालिकाले गरेको कुनै पनि निर्णय उपर चित्त नबुझेमा असन्तुष्ट पक्षले सोको सूचना प्राप्त गरेको पैंतिस दिन भित्र धनकुटा जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।
- २४. कार्यपालिकाले निर्देशन दिन सक्ने: यस कार्यविधिको कार्यान्वयन सम्बन्धमा कार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धित व्यक्ति, संघसंस्था, संवर्द्धन समिति, व्यवस्थापन समिति वा सरोकारवाला निकायको कर्तव्य हुनेछ ।
- २५. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस कार्यविधिको कार्यान्वयनको क्रममा कुनै बाधा अड्काउ पर्न गएमा गाउँपालिका अध्यक्षले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन सक्नेछ ।
- २६. संशोधन वा खारेजी: कार्यपालिकाले यस कार्यविधि वा यस कार्यविधिमा भएको कुनै व्यवस्था आवश्यकता अनुसार संशोधन वा खारेज गर्न सक्नेछ ।
- २७. बाक्लिएमा हुने: यो कार्यविधि वा यस कार्यविधिमा गरिएका व्यवस्थाहरु स्थानीय ऐन, संघीय तथा प्रदेश कानूनमा गरिएका व्यवस्थाहरुसँग बाक्लिएमा बाक्लिएको हदसम्म प्रचलित स्थानीय ऐन, संघीय तथा प्रदेश कानून बमोजिम हुनेछ ।

Handwritten signature and date '०२/०६/०६' with a blue stamp 'अ.२.२.२' below it.
